

Übersetzung des Artikels von Thomas A. Zimmermann „*Streitschlichtung für den fairen Welthandel*“, erschienen in *Stahl und Eisen*, Bd. 127 (2007), Nr. 3 (März 2007), S. 86-88 ([Download des Originaltextes in deutscher Sprache inkl. Grafiken](#))

Die Übersetzung wurde angefertigt durch Antonín Rothbauer im Auftrag des tschechischen Stahlverbandes „Hutnictví Železa“ (<http://www.hz.cz>)

Fundstelle: <http://www.hz.cz/cz/knihovna/2007-06.php>;

Hinweis: Der Autor übernimmt keine Gewähr für die Richtigkeit der Übersetzung.

Urovnávání sporů pro poctivý světový obchod

Zároveň s dohodou o zřízení Světové obchodní organizace (WTO) vstoupil 1. ledna 1995 v platnost nový postup urovnávání sporů. Po dvanácti letech praxe lze konstatovat, že se systém vcelku osvědčil.

Urovnávání sporů lze hodnotit jako nejatraktivnější a nejúspěšnější oblast činnosti Světové obchodní organizace (WTO). S tímto postupem mohou vlády členských států prostřednictvím WTO postupovat proti porušování obchodních pravidel WTO obchodními praktikami jiných členských zemí. V průběhu dvanácti let k říjnu 2006 bylo novým systémem notifikováno více obchodních sporů, než při urovnávání sporů předcházejícím systémem Gatt v předešlých téměř 50 letech.

Postup

Předkládat žaloby WTO jsou oprávněny zásadně jenom vlády. Privátní aktéři, jako jsou podniky, vývozci, svazy nebo konzumenti nemají žádné právo na podávání žalob, nýbrž musí přesvědčit své vlády, aby podaly WTO žádost o projednání.

Jestliže vláda rozhodne ve prospěch žalobce, předpokládá se, že WTO využije smlouvu o urovnávání sporů - anglicky: "Dispute Settlement Understanding" (DSU), což je několikastupňový postup skládající se z diplomatických a soudních prvků. Zjednodušeně probíhá tento postup následovně: Žalující vláda podá nejdříve žádost o konzultace s žalovanou stranou. Pokud k nim nedojde, nebo se je nepodaří během 60 dní úspěšně uzavřít, může žalující vláda požádat o ustanovení skupiny expertů/panelu). Panel prošetří, zda existuje porušení práv WTO. Pokud nedojde po dobu trvání panelového postupu k žádnému řešení, musí panel během šesti, v mimořádných případech během devíti měsíců vypracovat zprávu. Nato může každá strana stálý odvolací orgán WTO - Appellate Body (odvolací orgán) - požádat, aby provedl přezkoumání uplatnění a interpretace práva, uvedeného ve zprávě. Odvolací orgán vypracuje během 60 dní, ve výjimečných případech během 90 dní svoji vlastní zprávu. Zjištění panelu může být jako poslední instancí potvrzeno, modifikováno, nebo zamítnuto.

V případě, že se zjistí porušení práv WTO, musí žalovaná vláda oznámení prosadit, což prakticky vyžaduje odstranění opatření, která odporují právu. Pokud není okamžité zakročení možné, je stanovena "rozumná lhůta" v normálním případě maximálně 15 měsíců. Pokud žalující vláda po uplynutí této lhůty shledá, že nebyl žádný akt proveden, nebo je nedostačující, může požádat orgán urovnávající spor o zastavení obchodních koncesí, nebo o

jiné závazky žalované strany. Toto odvetné opatření má v normálním případě formu pokutových cel. Protože žalovaná strana zpravidla obvykle zastává stanovisko, že rozsudek náležitě prosadila, vyžaduje to v praxi často nezávislé posouzení aktu změny. To provede "compliance panel"(ochota vyhovět), který je v normálním případě složen ze stejných členů, jako původní panel. Eventuální kompenzační výkony neb odvetná opatření jsou podle DSU jen přechodná. tj. pokud zůstávají v platnosti prosazená nápravná opatření u žalované strany. Neexistuje ale žádné pevné časové omezení.

Aktivní využívání postupu

Postup byl do října 2006 uplatněn na 350 žádostí s celkem 350 konzultacemi. Věcně stojí v popředí otázky zboží obchodu: Většina sporných případů se týká zpravidla celních a obchodních smluv (Gatt) a jejich doplňkových smluv (např. subvenční smlouvy, antidumpingové smlouvy přes ochranná opatření atd.). Hlavními uživateli postupu jsou průmyslové země a země s rozvíjejícím se hospodářstvím, především USA, EU, Kanada, Brazílie, Indie, Mexiko, Japonsko, Korea a Chile.

Postup na urovnávání sporů WTO byl v minulých letech používán často také na řešení rozporů v ocelářském sektoru. Žaloby z oblasti oceli v užším pojetí představují asi jednu třetinu případů řešených WTO. Když se k tomu připočte ještě každý případ, ve kterém se jednalo o všeobecné obchodní praktiky s významem pro ocelářský sektor (např. zákony USA v oblasti antidumpingu), nebo o výrobky s významným podílem oceli (stavba lodí, automobily, výroba letadel), bude "podíl oceli" v urovnávání sporů WTO ještě podstatně větší.

Postup urovnávání sporů WTO byl v minulosti často používán i na řešení rozporů v ocelářském sektoru. Žaloby z oblasti oceli činily v užším pojetí asi jednu třetinu případů řešených WTO.

Když se analyzují případy v oceli v užším pojetí podle identity žalob žalujících a žalovaných, vzniká zcela zřetelný obraz: Ve většině ocelářských případů sedí na lavici obžalovaných USA. Okolnost, že se vyskytuje podstatně méně žalob proti jiným velkým trhům (např. EU), svědčí o tom, že to nesouvisí jen s atraktivitou trhu USA, nýbrž, že byly za žaloby proti USA zodpovědné zřejmě spíše pochybné praktiky. Ve skutečnosti USA v minulých letech často sahaly k obchodně-politickým obranným opatřením (antidumping, ochranné klauzule, vyrovnávací cla), aby domácí ocelářský průmysl, který procházel restrukturalizací, ukryvaly pod ochranná křídla. Ve většině případů byla opatření USA posouzena orgány urovnávající spor a shledána jako v rozporu se zákony. K prosazení rozsudků, to znamená k odstranění opatření, která jsou v rozporu se zákony, ve většině případů došlo. Pro hodně případů bylo k oboustranné spokojenosti nalezeno řešení ještě ve fázi konzultací. Zároveň se musí konstatovat, že protekcionistická opatření a nejistota vzhledem k podmínkám přístupu na trh během trvání postupu urovnávání sporů nadále pokračují.

Silné a slabé stránky

Postup na urovnávání sporů WTO ukazuje, zejména ve srovnání s předcházejícím mechanismem pod Gatt, větší síly, z nichž jich budiž několik uvedeno: Kontrola agendy je v podstatě na žalující straně, zatímco žalovaná strana nemůže zahájení postupu nebo odsouzení blokovat. Dále je možné pozitivně hodnotit statutární lhůty pro jednotlivé kroky procesu, které jsou opravdu krátké. Kromě toho zavedení odvolací instance posiluje právní kvalitu zpráv a tím i důvěru v systém.

Jako největší nedostatek se v několika politicky choulostivých případech, zejména mimo oblast oceli, ukázala fáze realizace rozhodnutí. V případě banánů, v případě masa s hormony nebo v případě "Foreign Sales Corporation", aby byly zmíněny alespoň ty nejznámější případy, chyběla vůle žalovaných stran rozsudky prosadit. Uvalená protiopatření (pokutová cla) se v minulosti ukazovala málo efektivní, aby vynutila efektivní realizaci, nehledě k tomu, že uvalení trestních cel většinou postihovala "nevinné" exportéry ve váhavých členských státech a ekonomické efekty takových sankcí se stávají pro strany negativní. V případech oceli je sice bilance realizací pozitivní, avšak objevuje se zde otázka, zda se mohou brát za základ primárně opatření na základě rozsudku WTO, nebo zda nebyly příčinou jiné faktory, jako od roku 2003 zlepšená situace na trhu - zejména na základě vysoké poptávky z Číny - a tlak odběratelů.

Vedle potíží v prosazování rozhodnutí je možné si postěžovat na několik dalších bodů, například na chybějící operativnost postupu rozvojových zemí chudých na zdroje, náchylnost ke zpoždovacím taktikám žalovaných stran a tím i v praxi k častému překračování statutárních lhůt. Dále se v poslední době šíří systémové obavy z toho, že se musí u jednacího stolu při projednávání některých choulostivých případů akceptovat politické otázky, po čemž mechanismus WTO a jeho široké akceptování je choulostivými politickými případy blokován.

Výhled

I přes své slabé stránky se postup urovnávání sporů WTO ukázal jako schopný mechanismus na spořádané prošetřování a odstraňování porušování práva WTO. Je velkým přínosem k uplatňování práva v multinacionálním obchodním řádu a k zabraňování eskalace obchodních válek. Aktivní využívání postupu členskými státy WTO potvrzuje užitečnost postupu, a to i v oblasti oceli.

K hlavním výzvám do budoucna patří zajišťování legitimacy a akceptování postupu, a to právě vzhledem k blokování jednání Doha, po kterém se začaly šířit politicky obtížné případy urovnávání sporů. V oblasti oceli by to mohl být již případ příštích let, pokud by, jak se někteří pozorovatelé obávají, docházelo k větším rozdílům cen, což by zvyšovalo protekcionistický tlak.

Dr. Thomas A. Zimmermann, Research Associate na SIAW-HSG, Univerzita St. Gallen, vedoucí státního sekretariátu pro hospodářství, Bern

Antonín Rothbauer